



USAID
ВІД АМЕРИКАНСЬКОГО НАРОДУ

ІНТЕРНЬОЗ
У К Р А Ї Н А

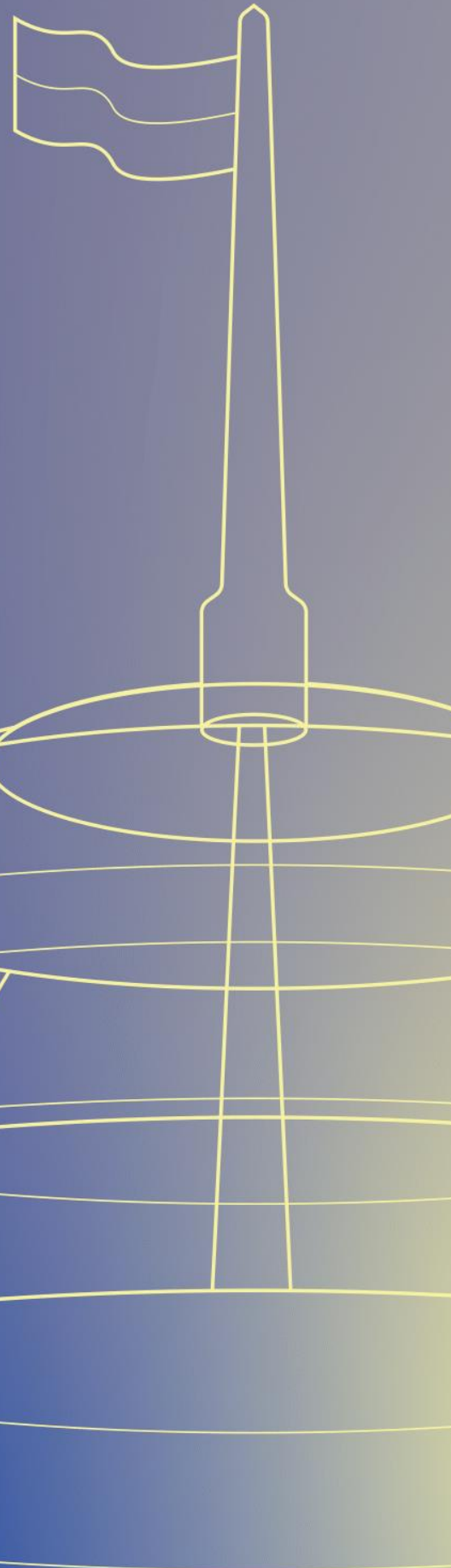
РАДА: наступне покоління

Інформаційна довідка:

Рівень пенсійного забезпечення пенсіонерів та осіб з інвалідністю в Україні у порівнянні з країнами Європейського Союзу

Матеріали розроблено Програмою USAID RANG з метою аналітичної підтримки роботи Парламенту

квітень 2023 | No 22



Цей документ став можливим завдяки підтримці американського народу через Агентство США з міжнародного розвитку. Його зміст є виключною відповідальністю автора або авторів і не обов'язково відображає погляди USAID або уряду США.

РАДА: наступне покоління

У довідці представлено короткий огляд соціальної політики ЄС, на підставі якої держави-члени ЄС формують власні, внутрішні правила щодо пенсійного забезпечення осіб різних категорій. Додатково наведено перелік ключових релевантних рішень ЄСПЛ. Здійснено короткий огляд основних правил надання пенсійного забезпечення та його розмір у низці країн ЄС (Польща, Німеччина, Чехія, Іспанія). Наведені в довідці дані щодо розміру пенсії (якщо не вказано інше) є актуальними станом на момент написання довідки (квітень 2023 р.)

Структура довідки:

1. Резюме	3
2. Загальноєвропейське регулювання у сфері соціальної політики	4
3. Пенсійне забезпечення в Республіці Польща	6
2.1 Пенсія за віком.....	6
2.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю.....	7
2.3. Адекватність пенсії.....	8
4. Пенсійне забезпечення в Німеччині	9
3.1 Пенсія за віком.....	9
3.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю.....	10
3.3. Адекватність пенсії.....	11
5. Пенсійне забезпечення в Чехії	11
4.1 Пенсія за віком.....	11
4.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю.....	12
4.3. Адекватність пенсії.....	13
6. Пенсійне забезпечення в Іспанії	13
5.1 Пенсія за віком.....	13
5.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю.....	14
5.3. Адекватність пенсії.....	14
7. Пенсійне забезпечення в Україні	15
6.1 Пенсія за віком.....	15
6.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю.....	15
6.3. Адекватність пенсії.....	16
Порівняльна таблиця пенсійного забезпечення	17

1. Резюме

Представлені в довідці європейські країни характеризуються розвиненими пенсійними системами. У Польщі, Чехії, Німеччині, Іспанії можливо отримувати загальну державну пенсію за принципом “солідарності поколінь”¹ та додатково — користуватися послугами приватних пенсійних інвестиційних фондів.

В країнах Євросоюзу не існує єдиних правил нарахування пенсій, тому держави-члени ЄС встановлюють правила на свій розсуд. Найскладніша формула розрахунку (з представлених в цій довідці) існує в Чехії — на розмір пенсії впливає низка коефіцієнтів, включно з показником середньої заробітної плати в країні. Мінімальна можлива пенсія складає всього 204, 42 євро, що більш ніж вдвічі менше за прожитковий мінімум на 2021 рік. Однак з урахуванням індивідуальних показників, таких як страховий стаж, середня пенсія практично відповідає або є більшою за мінімальну заробітну плату в країні. Остання, своєю чергою, віддзеркалює реальні витрати на проживання на місяць.

Рівень пенсійного забезпечення в Польщі та Німеччині виявився схожим — в обох країнах мінімальні та середні показники загалом нижчі за суму необхідну на проживання. У Німеччині середня пенсія за віком на 150 євро нижча за прожитковий мінімум (встановлену Євростатом межу бідності) станом на 2021 рік.

Іспанія пропонує мешканцям найвищі пенсії серед представлених країн. Ймовірно, це пов'язано з Індексом споживчих цін, на підставі якого щороку здійснюється перерахунок пенсійного забезпечення. Мінімальна можлива пенсія встановлена на рівні 721,70 євро, що на 8,6% більше за середні витрати на проживання на місяць (за даними в загальнодоступних джерелах). Середні показники пенсійного забезпечення значно вищі за прожитковий мінімум. Українська пенсія — найнижча. Мінімальний показник (57.7 євро на місяць) на 11% менший за встановлений законом прожитковий мінімум та в шість разів менший за рівень

¹ Принцип, на якому зокрема заснована німецька пенсійна система. Полягає у тому, що частина пенсійних виплат здійснюється коштом регулярних поточних внесків людей, які працюють.

середньостатистичних витрат на проживання. При цьому середньозважена пенсія за віком покриває неповну третину середніх витрат на проживання.

2. Загальноєвропейське регулювання у сфері соціальної політики

Соціальна політика належить до сфери спільної компетенції² держав-членів ЄС. Це означає, що і законодавчі органи ЄС і відповідні органи держав-членів ЄС можуть видавати закони та ухвалювати юридично обов'язкові акти в цій сфері. Діє примат права ЄС³, водночас, більше повноважень регулювати власну соціальну політику мають саме держави-члени ЄС. Саме тому, правила щодо віку виходу на пенсію, розмір пенсійного забезпечення, вимоги для виходу на пенсію тощо — різні у різних країнах ЄС.

У 2017 році, європейська спільнота розробила Європейську основу соціальних прав⁴ — документ, в якому передбачено 20 принципів, яких всі члени спільноти повинні дотримуватися, щоб Європа стала справедливою, інклюзивною та повною можливостей. Документ охоплює, між іншим, інтеграцію в суспільство людей з інвалідністю та пенсіонерів за віком.

Стаття 151 Договору про функціонування Європейського Союзу (ДФЄС) стосується цілей соціальної політики ЄС. Серед них — сприяння зайнятості, покращення умов праці та життя, адекватний соціальний захист відповідно до потреб тощо. Право пенсіонерів на гідне життя та інтеграція осіб з інвалідністю в суспільство передбачені також Хартією Європейського Союзу про основні права⁵ (ст. 25 та 26 відповідно).

² ст. 4 Договору про Функціонування ЄС URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12016E004>

³ Цей принцип означає, що нормативно-правові акти ЄС мають вищу юридичну силу за національні НПА, і останні не можуть суперечити першим.

⁴ European Pillar of Social Rights URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/economy-works-people/jobs-growth-and-investment/european-pillar-social-rights/european-pillar-social-rights-20-principles_en

⁵ Хартія Європейського Союзу про основні права URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf

РАДА: наступне покоління

В контексті пенсійного забезпечення важливо зазначити, що ЄС переживає значні демографічні зміни, які полягають у “старінні населення”: кількість людей пенсійного віку збільшується, тривалість життя подовжується, а кількість людей працездатного віку — навпаки, зменшується. Станом на 2023 рік, 20% популяції ЄС — люди у віці 65+ років⁶. Прогнозується, що до 2070 року на одного пенсіонера припадатиме всього двоє людей, які працюють⁷.

Євросоюз загалом та кожна з держав-членів ЄС намагаються запобігти таким змінам. Наприклад, через боротьбу з нелегальною міграцією. Так, стимуляція робочої міграції⁸ з подальшою асиміляцією мігрантів у європейське суспільство може сприяти збільшенню працездатних громадян ЄС, а відтак зменшуватиме навантаження на людей, які працюють. Інші заходи, які можуть застосовуватися державами, але наразі не отримують підтримки з боку суспільства, включають підвищення пенсійного віку або зниження розміру пенсій⁹.

Також ЄС пропонує нові методи розв'язання проблеми, як-от впровадження Загальноєвропейського персонального пенсійного продукту¹⁰ — системи додаткового пенсійного забезпечення для громадян ЄС. Згідно з проєктом, європейці зможуть скористатися послугами авторизованих суб'єктів (страхові компанії, банки тощо) для того, щоб накопичувати заощадження, здійснюючи інвестиції. Такі накопичені кошти будуть незалежними від національних пенсій.

⁶ Commission launches debate on responding to the impact of an ageing population URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/uk/ip_21_191

⁷ Green paper on ageing factsheet URL: https://commission.europa.eu/system/files/2021-03/green_paper_ageing_factsheet_en_2.pdf

⁸ див. [Directive 2009/50/EC](#) concerning the admission of highly skilled migrants; [Directive 2014/54/EU](#) on freedom of movement of workers; [Directive 2016/801/EU](#) on students and researchers.

⁹ До прикладу, у березні 2023 відбуваються протести у Франції пов'язані з непопулярною пропозицією президента щодо підвищення пенсійного віку. Джерело: France pension protests: Clashes after Macron orders rise in pension age without vote URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-64984374>

¹⁰ Pan-European personal pension product
[https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/637887/EPRS_ATAG\(2019\)637887_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ATAG/2019/637887/EPRS_ATAG(2019)637887_EN.pdf)

3. Пенсійне забезпечення в Республіці Польща

3.1 Пенсія за віком

Основним нормативно-правовим актом в сфері пенсійного забезпечення є закон від 17 грудня 1998 року “Про пенсії за віком та інвалідністю з Фонду соціального страхування¹¹”. Законом встановлюються підстави виходу на пенсію, умови, за яких пенсія може бути збільшена чи зменшена тощо. Важливо, що НПА оперує поняттям так званої базової квоти, на підставі якої вираховуються розміри пенсій. Відповідно до ст. 19 вищезгаданого закону, базова квота становить 100 відсотків середньої заробітної плати за вирахуванням внесків на соціальне страхування, утриманих із застрахованих осіб, визначених положеннями про систему соціального страхування, за попередній календарний рік.

Базова квота у 2023 році становить 5737,79 злотих на громадянина¹². Водночас це не означає, що пенсіонери отримують виплати саме в такому розмірі. Розмір пенсії за віком залежить від багатьох факторів: суми проіндексованих внесків¹³ на рахунку застрахованої особи¹⁴, проіндексованого початкового капіталу, коштів, накопичених на субрахунку Управління соціального страхування, тривалості життя¹⁵ та віку виходу на пенсію. При цьому, саме середньостатистична тривалість життя поляків після виходу на пенсію грає велику роль, адже

¹¹ USTAWA z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych URL: https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/emerytury-i-renty-z-funduszu-ubezpieczen-spolecznych-16832385?_ga=2.197313963.508381043.1680267935-1651158099.1680267935#xd_co_f=ZTNmYjFiYmMtZjBmYi00NzAyLTg5YTItODIIMjgxNDJhMzUz~

¹² Średnia kwota bazowa Kbk na 2023 r. URL: <https://www.gov.pl/web/finanse/srednia-kwota-bazowa-kbk-na-2023-r>

¹³ Питання внесків не стосується пенсійного забезпечення військовослужбовців, колишніх офіцерів поліції, Агенції внутрішньої безпеки, Розвідки, суддів і прокурорів, прикордонної служби тощо. Джерело: Walczak, Damian & Krupa, Dorota & Żołądkiewicz-Kuzioła, Agnieszka. (2020). The Adequacy of The Pension Systems in Poland. https://www.researchgate.net/publication/350467306_The_Adequacy_of_The_Pension_Systems_in_Poland

¹⁴ У Польщі до уваги береться страховий стаж. Кожен працівник сплачує страхові внески. Щоб мати можливість виходу на пенсію, ці внески потрібно сплачувати протягом 20 років (жінки) та 25 років (чоловіки).

¹⁵ В разі раптової смерті отримувача виплат, пенсії можуть нараховуватися членам сім'ї.

РАДА: наступне покоління

рівень місячного пенсійного забезпечення встановлюється для кожного пенсіонера особисто: сума накопичених та проіндексованих внесків на рахунку особи ділиться на очікувану тривалість життя. Вік виходу на пенсію в РП становить 60 років для жінок та 65 років для чоловіків, однак в середньому продовження роботи і відстрочка виходу на пенсію на один рік збільшує виплату приблизно на 8%¹⁶.

Мінімальна пенсія за віком у березні 2023 році в Польщі становить **1588,44 злотих** брутто, тобто 1445 злотих нетто¹⁷. Щороку в березні відбувається перегляд пенсійних виплат. У 2022 р. середньостатистичний рівень пенсії за віком становив **2 767,47 злотих**¹⁸.

Важливо, що для певних категорій пенсіонерів застосовується інша система нарахування пенсій за віком. До прикладу, за виплати аграріям (фермерів та членів їхніх сімей) відповідає Фонд сільськогосподарського соціального страхування¹⁹. Юридична основа — закон про соціальне страхування фермерів²⁰. Станом на весну 2023 року розмір такої пенсії рівний мінімальній пенсії за віком²¹.

3.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю

Польське законодавство передбачає виплати особам з огляду на часткову чи повну непрацездатність. Стаття 62 Закону Про пенсії за віком та інвалідністю з Фонду соціального страхування передбачає, за якою формулою вираховується пенсія особам, які не мають повної

¹⁶ 15 pytań do doradcy emerytalnego URL: <https://www.gov.pl/web/rodzina/15-pytan-do-doradcy-emerytalnego>

¹⁷ Waloryzacja emerytur od 1 marca 2023. Pewne 14,8 proc. i gwarantowana podwyżka 250 zł [TABELA netto-brutto] URL: <https://www.gazetasenior.pl/waloryzacja-emerytur-2023>

¹⁸ ZUS wypłaca 6,5 mln emerytur każdego miesiąca URL: <https://www.prawo.pl/kadry/ile-emerytur-wyplyaca-zus-co-miesiac-w-2022-r.518637.html>

¹⁹ Kasa Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego

²⁰ Ustawa z dnia 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników URL: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19910070024/U/D19910024Lj.pdf>

²¹ Od 1 marca 2023 r. emerytury i renty wypłacane przez KRUS zostaną podwyższone URL: <https://www.krus.gov.pl/artukul/od-1-marca-2023-r-emerytury-i-renty-wyplacane-przez-krus-zostana-podwyzszone/>

РАДА: наступне покоління

працевдатності. Водночас стаття 85 встановлює мінімальний розмір такої пенсії. У 2023 році він становить: **1588,44 злотих на місяць** (брутто та 1445 — нетто) — для осіб, які повністю непрацевдатні; **1191,33 злотих на місяць** (брутто) — для частково непрацевдатних осіб.

В польському законодавстві існує поняття соціальної пенсії²² — вона може надаватися особам, які втратили працевдатність повністю або частково до 18 або до 25 років. Одночасно особа може отримувати лише один вид пенсії — або соціальну, або описану в попередньому абзаці, мінімальні розміри цих пенсій у 2023 році однакові.

3.3. Адекватність пенсії

У Польщі індексація проводиться щорічно у першому кварталі календарного року. Вона базується на середньорічному індексі споживчих товарів і послуг за попередній рік. До індексу додається принаймні 20% реального зростання середнього місячного заробітку в цьому ж (попередньому) році. Крім цього, існує практика здійснювати ad hoc надбавки до індексації²³.

Прожитковий мінімум в Польщі, який враховується банками при визначенні кредитної спроможності осіб, становить близько 1266 - 1316 злотих для однієї особи в сільській місцевості та 1266 - 1339 злотих в містах²⁴. Однак неофіційна інформація, яку можна знайти на форумах щодо життя в Польщі, відрізняється. За даними журналістів, середній кошт життя однієї людини в м. Катовіце у 2023 році становитиме близько 3164 злотих. Водночас мінімальна заробітна плата (до вирахування податків) у 2023 році становить 3.600,00 злотих. Відтак це — 2.783,86 злотих нетто²⁵.

²² USTAWA z dnia 27 czerwca 2003 r. o rencie socjalnej URL: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/renta-socjalna-17044549>

²³ The Pension Adequacy Report (2021) <https://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=24082&langId=en>

²⁴ Koszt utrzymania gospodarstwa domowego w 2022 r URL: <https://finanspodomowemu.pl/koszt-utrzymania-gospodarstwa-domowego-w-2022-r/>

²⁵ Płaca minimalna w Polsce w 2023 roku URL: <https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=48f69ef3-3a46-45e7-b416-936b0e631c5a>

4. Пенсійне забезпечення в Німеччині

4.1 Пенсія за віком

З огляду на збільшення тривалості життя, в Німеччині поступово підвищується пенсійний вік. Поступово, до 2031 року, вік виходу на пенсію підвищується та зрештою становитиме 67 років для всіх осіб, які народилися після 1964 року незалежно від статі²⁶. З досягненням пенсійного віку (зараз – 65 років) та за умови “напрацювання” страхового стажу у 5 років, особа має право на пенсійне забезпечення²⁷. Достроковий вихід на пенсію можливий з 63 років за умови наявності страхового стажу не менше 35 років. Йдеться про *Gesetzliche Rentenversicherung* — обов'язкове пенсійне страхування, яке виплачується державою з внесків які сплачують громадяни, що працюють. Крім цього, громадяни мають право сплачувати внески на персональні ощадні пенсійні рахунки. Ці та інші правила щодо отримання пенсії передбачено Соціальним Кодексом ФРН²⁸.

Розмір пенсій залежить від кількості страхових років і розміру страхового заробітку. Якщо особа сплачувала обов'язкові внески до загальнообов'язкового пенсійного страхування протягом десятиліть із заробітку, нижчого за середній, і не було перевищено певного рівня доходу, такій особі рівень пенсії підвищується до базової пенсії (Grundrente), щоб забезпечити участь в соціальному та культурному житті²⁹. Офіційний калькулятор пенсій надає можливість розрахувати пенсію за мінімальними показниками. Вона становить **608.10 євро**³⁰.

Індивідуальний розмір виплат залежить від кількості “пенсійних балів”, які “набирала” особа протягом життя, віку виходу на пенсію та місця проживання. За кожен рік професійного життя,

²⁶ <https://www.bmas.de/EN/Social-Affairs/Old-age-security-in-Germany/old-age-security-in-germany.html>

²⁷ Germany - Pensions and other old age benefits URL: <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1111&intPageId=4554&langId=en>

²⁸ Соціальний кодекс (SGB), книга шоста (VI) - Обов'язкове пенсійне страхування URL: https://www.gesetze-im-internet.de/sgb_6/BJNR122610989.html#BJNR122610989BJNG001701308

²⁹ <https://www.bmas.de/EN/Social-Affairs/Old-age-security-in-Germany/old-age-security-in-germany.html>

³⁰ Rentenschätzer URL: https://www.deutsche-rentenversicherung.de/DRV/DE/Online-Dienste/Online-Rechner/Rentenschaetzer/rentenschaetzer_node.html

РАДА: наступне покоління

коли отриманий дохід приблизно дорівнює середньому доходу по країні, особа накопичує один пенсійний бал³¹. Однак якщо дохід нижчий за середній, то кількість пенсійних балів визначається часткою від ділення доходу особи на середній дохід. Ці бали мають свій грошовий еквівалент. У західній Німеччині він становить 36,02 євро, а у східній — 35, 52. Помноживши цю “ціну” на кількість балів та на коефіцієнт віку виходу на пенсію, можна дізнатися індивідуальний розмір пенсії.

У 2023 середня пенсія становить **1089 євро/місяць**. Втім, згідно з проектом закону про індексацію пенсії, виплати повинні збільшитися у липні 2023³².

4.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю

В Німеччині передбачена пенсія за віком для осіб з інвалідністю (якщо ступінь інвалідності — не менше 50³³). Її мінімальний розмір становить 304 євро (для людей з частковою непрацездатністю, які виходять на пенсію на 4 роки раніше від встановленого пенсійного віку³⁴). У випадку досягнення пенсійного віку, така пенсія становить 355,20 євро. При цьому, для отримання пенсії встановлене обмеження доходу у 46 060 євро на рік. Це означає, що особа не може одночасно заробляти вказану суму та додатково отримувати пенсію.

Щодо виплат при повній непрацездатності, мінімальний розмір становить 710,40 євро (пенсійний вік) або 608,10 євро, якщо вихід на пенсію є достроковим. Розмір варіюється також з огляду на кількість пенсійних пунктів.

³¹ Пункти нараховуються також за інші, ніж трудовий, періоди. Наприклад, за час присвячений вихованню дітей, у Німеччині також отримують пункти

³² Referentenentwurf des Bundesministeriums für Arbeit und Soziales URL: https://www.bmas.de/SharedDocs/Downloads/DE/Gesetze/Referentenentwuerfe/ref-rentenwertbestimmungsverordnung-2023.pdf?__blob=publicationFile&v=2

³³ Ступені визначаються лікарем на шкалі від 20 до 100

³⁴ Rentenschätzer URL: https://www.deutsche-rentenversicherung.de/DRV/DE/Online-Dienste/Online-Rechner/Rentenschaetzer/rentenschaetzer_node.html

4.3. Адекватність пенсії

За даними Федерального статистичного відомства, середні витрати одного німецького домогосподарства³⁵ на місяць у 2021 році становили 2623 євро³⁶. Водночас актуальний прожитковий мінімум становить 10 908 євро на рік³⁷. Щодо середнього доходу, то у 2021 році він становив 2165 євро (нетто) на місяць. За оцінками того ж Федерального статистичного відомства, цьогоріч він приблизно дорівнюватиме 27 416 євро на рік³⁸.

5. Пенсійне забезпечення в Чехії

5.1 Пенсія за віком

Головний нормативно-правовий акт, який регулює умови виходу на пенсію — це Закон про пенсійне страхування³⁹. Згідно з НПА, вік виходу на пенсію залежить від року народження. Для людей, народжених після 1971 року, цей вік становить 65 років. За умови досягнення цього віку та наявності страхового стажу (35 років), особи можуть звертатися до компетентних органів з заявою про виплату пенсії.

Законом встановлено правила визначення розміру пенсії. На нього впливають: середня заробітна плата у країні, кількість років загального страхового стажу, середньомісячний дохід

³⁵ Федеральне статистичне відомство регулярно здійснює опитування серед населення для визначення представленого показника. При цьому, під “домогосподарством розуміють людину або групу людей, які спільно живуть і працюють, спільно фінансують свої засоби до існування або ділять домашні витрати. Правова підстава: Gesetz über die Statistik der Wirtschaftsrechnungen privater Haushalte URL: <https://www.gesetze-im-internet.de/prhaushstatg/BJNR000180961.html>

³⁶ Durchschnittliche Höhe der Konsumausgaben je Haushalt im Monat in Deutschland nach Verwendungszweck im Jahr 2021 URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/164774/umfrage/konsumausgaben-private-haushalte/>

³⁷ Existenzminimum für 2023 auf 10.908 Euro veranschlagt URL:

<https://www.bundestag.de/presse/hib/kurzmeldungen-920980>

³⁸ Durchschnittlicher Netto-Jahresarbeitslohn von ledigen Arbeitnehmern ohne Kinder¹ in Deutschland von 1960 bis 2023 URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/164047/umfrage/jahresarbeitslohn-in-deutschland-seit-1960/>

³⁹ Zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1995-155>

РАДА: наступне покоління

особи, яка виходить на пенсію, момент виходу на пенсію тощо. Передбачені й надбавки за кількість дітей та встановлення допомога на навчання у розмірі 500 крон. У 2023 році мінімальна можлива пенсія становить 4810 чеських крон⁴⁰.

Втім, за даними медіа, середня пенсія в країні становить 19 438 крон⁴¹. Крім цього, наразі тривають суспільні обговорення щодо пенсійної реформи та індексації пенсії, яка повинна бути здійснена у липні цього року.

5.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю

В Чехії існує три групи інвалідності. З них третя означає наявність в людини найбільш складних порушень здоров'я. Призначаються вони в залежності від стану здоров'я і, як наслідок, ступеню зниження працездатності. Для того, щоб отримати пенсію, крім медичного висновку особа має задекларувати наявність мінімального страхового стажу. Для людей, які досягли віку 28 років, необхідно мати мінімум 5 років стажу. Відповідно, розмір пенсії залежить від стану здоров'я (ступеню інвалідності, кожному з яких присвоєний коефіцієнт) часу виходу на пенсію та стажу понад мінімальний⁴².

Як згадувалося вище, мінімальний розмір пенсії у 2023 році становить 4810 чеських крон. У формулі розрахунку пенсії по інвалідності наявна велика кількість змінних, що унеможливує наведення чітких даних щодо її розмірів. Втім, в середньому, пенсія особи з найтяжчою групою інвалідності у 2023 може становити 18 841 крону на місяць.

⁴⁰ Důchodová kalkulačka URL: <https://www.cssz.cz/duchodova-kalkulacka>

⁴¹ Odchod do důchodu v roce 2023: Kdy budete mít průměrný důchod 19 438 Kč? URL: <https://www.finance.cz/545473-odchod-do-duchodu-v-roce-2023-kdy-budete-mit-prumerny-duchod-19-438-kc/>

⁴² Чехія — Пенсії за віком URL:

<https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1106&langId=cs&intPageId=4478> Invalidní důchod. Kdo má letos nárok a kolik dostane URL: <https://www.penize.cz/invalidni-duchod/436332-invalidni-duchod-2023-kdo-ma-narok-a-kolik-dostane>

РАДА: наступне покоління

В чеському праві існує поняття допомоги на мобільність. У 2023 році вона становить 900 чеських крон за календарний місяць, а для осіб, які користуються апаратами штучної вентиляції легень — 2900 крон⁴³. Важливо, що дохід, який особи отримують попри пенсію, не лімітується. Однак право отримувати виплати можна втратити, якщо працювати понаднормово⁴⁴.

5.3. Адекватність пенсії

За даними Numbeo.com середні витрати однієї особи на місяць у Чехії становлять 16 911.7 крон. Така сума актуальна станом на квітень 2023 та не враховує видатків на оренду житла. При цьому, мінімальна зарплата в країні становить 17 300 крон на місяць при повній зайнятості.

6. Пенсійне забезпечення в Іспанії

6.1 Пенсія за віком

Права та обов'язки держави та громадян щодо соціального забезпечення передбачені трудовим кодексом Іспанії⁴⁵. Станом на зараз пенсійний вік в Іспанії становить 66 років і два місяці. Для виходу на пенсію необхідно досягти відповідного віку та сплачувати внески на соціальне страхування в Іспанії принаймні 15 років. Це забезпечить отримання мінімальної можливої пенсії — 721,70 євро. Однак для отримання повної пенсії страховий стаж повинен налічувати 37 років. Важливо, що до уваги береться наявність партнера (на утриманні або такого, що теж має доходи) та вік (в окремих випадках, вихід на пенсію може бути достроковим).

⁴³ Закон про надання пільг особам з інвалідністю та внесення змін до закону URL: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329#cast1>

⁴⁴ До прикладу, наявність посвідчення людини з інвалідністю певного ступеня дає змогу працювати певну кількість годин на тиждень. Перевищення цього ліміту може призвести до перегляду статусу людини з інвалідністю і, як наслідок, скасування пенсійних виплат

⁴⁵ Guía Laboral. Derechos y deberes en relación con la Seguridad Social URL: https://www.mites.gob.es/es/guia/texto/guia_14/index.htm

Законом також встановлюється максимальний розмір пенсії. Максимальна сума, яку можна отримати, становить 39 468,52 євро на рік або 2 819,18 євро на місяць.

6.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю

Для осіб зі стійкою втратою працездатності внаслідок інвалідності передбачені виплати⁴⁶. При цьому, законом встановлено гарантовані державою мінімальні квоти, до яких дораховуються індивідуальні чинники — страховий стаж, вік. У випадку часткової тимчасової втрати працездатності, особам виплачують разову допомогу, в інших випадках встановлюється пенсія. Таким чином, розмір мінімальної встановленої законом пенсії становить 783, 10 євро. Якщо ж йдеться про повну постійну непрацездатність, то розмір такої пенсії встановлюється на рівні 1.174,70 євро.

6.3. Адекватність пенсії

Національне Адміністративне Управління Статистики Іспанії щороку визначає Індекс споживчих цін, на основі якого пізніше проводиться перерахунок державних виплат, в тому числі пенсій. З травня пенсії повинні підвищитися. Відтак середня пенсія у країні становитиме близько 1364 євро⁴⁷. Для порівняння, зараз середня пенсія — 1257 євро. Мінімальна заробітна плата — 1000 євро, середні витрати на життя — 664.4 євро⁴⁸.

⁴⁶ В Іспанії вирізняють 4 групи інвалідності. URL: <https://www.seg-social.es/wps/portal/wss/internet/Trabajadores/PrestacionesPensionesTrabajadores/10960/28750/28751>

⁴⁷ Así son las pensiones de 2023: ¿Cuándo se cobran este mes de abril? URL: <https://aiudo.es/novedades-pensiones-2023/>

⁴⁸ https://www.numbeo.com/cost-of-living/country_result.jsp?country=Spain

7. Пенсійне забезпечення в Україні

7.1 Пенсія за віком

Пенсійний вік в Україні становить 60 років. Для виходу на пенсію у цьому віці необхідно мати 30 років страхового стажу. Якщо ж його недостатньо, вихід на пенсію можливий у віці 63 чи 65 років. Або ж, в окремих випадках — достроково⁴⁹.

Розмір пенсії розраховується на момент виходу на пенсію. Формула охоплює розмір середньої зарплати особи за останні три роки, індивідуальний коефіцієнт зарплати (її співвідношення з середнім показником по Україні) і коефіцієнт страхового стажу⁵⁰.

Постановою Кабміну від 24 лютого 2023 р. № 168 Про індексацію пенсійних і страхових виплат та додаткових заходів щодо підвищення рівня соціального захисту найбільш вразливих верств населення у 2023 році підвищено рівень пенсій. Відтак мінімальний розмір пенсії за віком у 2023 році в Україні становить **2304 грн**. Втім, середній розмір пенсії, за даними Пенсійного Фонду, становить **5219, 69 грн**⁵¹.

7.2. Пенсійне забезпечення осіб з інвалідністю

Розмір пенсії, яка призначається особам з інвалідністю, поділяється на три категорії, в залежності від стану здоров'я особи⁵². Це I, II та III категорія інвалідності. Розмір пенсійного

⁴⁹ Детальний опис вимог для виходу на пенсію, релевантне законодавство тощо в цьому підрозділі не описано з метою оптимізації обсягів довідки. Презюмується, що така інформація є у віданні комітету.

⁵⁰ Вихід на пенсію URL: <https://igov.org.ua/subcategory/1/2/situation/21>

⁵¹ Інформаційна довідка про результати перерахунків пенсій з 1 березня 2023 року URL: https://www.pfu.gov.ua/2156565-informatsijna-dovidka-pro-rezultaty-pererahunkiv-pensij-z-1-berезnya-2023-roku/?fbclid=IwAR1yFH6W9tGAYwnrmxRXGNZ97D2bLwpjCBy6ca5y2ypCpGptdlbFMaH_AhA

⁵² Для призначення пенсії береться до уваги також вік набуття статусу особи з інвалідністю та набутий страховий стаж. Особам, які мають інвалідність з дитинства, призначається державна соціальна допомога.

РАДА: наступне покоління

забезпечення, який встановлюється для осіб з таким статусом, залежить від актуального розміру пенсії за віком⁵³.

Для осіб з I групою інвалідності встановлюється пенсія у розмірі **2304 грн** (100% мінімальної пенсії за віком); для осіб з II групою інвалідності — у розмірі **2073 грн** (90% мінімальної пенсії за віком); для осіб з III групою інвалідності пенсія становить **1152 грн** (50% мінімальної пенсії за віком).

До пенсії можуть встановлюватися надбавки (наприклад, для догляду за дитиною). Згідно з Порядком обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи⁵⁴, постраждалим від аварії на ЧАЕС встановлюється щомісячна додаткова пенсія за шкodu, заподіяну здоров'ю. Розмір пенсій таким особам встановлюється відповідно до закону⁵⁵ й становить для I групи інвалідності - 6000 гривень; для II групи інвалідності - 4800 гривень; для III групи інвалідності - 3700 гривень⁵⁶.

7.3. Адекватність пенсії

Встановлений Законом України “Про Державний бюджет України на 2023 рік” прожитковий мінімум становить **2 589 грн**. Мінімальна заробітна плата на місяць — 6700 грн. За неофіційними даними, середня зарплата в Україні на початку 2023 року становила близько 15

⁵³ Розмір пенсій (Державний пенсійний фонд) URL: <https://www.pfu.gov.ua/33135-rozmir-pensij-po-invalidnosti/>

⁵⁴ Порядок обчислення пенсій особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи URL: <https://www.pfu.gov.ua/33135-rozmir-pensij-po-invalidnosti/>

⁵⁵ Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/796-12#Text>

⁵⁶ Звичайно, як й у випадку інших представлених в довідці країн, в Україні існують окремі правила встановлення пенсій для військовослужбовців, суддів, депутатів тощо. Представити всі ці категорії пенсійного забезпечення в рамках цієї довідки неможливо з огляду на її обсяг. Однак “чорнобильську” пенсію варто згадати з огляду на її унікальність

РАДА: наступне покоління

тисяч грн⁵⁷, а середні витрати на життя однієї людини (не враховуючи оренду житла) — 14,3 тисячі грн⁵⁸.

Порівняльна таблиця пенсійного забезпечення

Для більш ілюстративного порівняння, аналізовані дані зведено в таблицю. При цьому, дані подано у єдиному форматі — у перерахунку на євро. Перерахунок здійснено згідно з курсами національних банків Чехії, Польщі та України на 8 квітня 2023 року.

У кожній з аналізованих країн існують власні правила поділу осіб на групи з огляду на наявність інвалідності. Відтак в таблицю внесено показник, який є найнижчим з можливих⁵⁹ — наприклад, пенсія з огляду на часткову непрацездатність в Польщі чи пенсія для осіб з інвалідністю третьої категорії в Україні. Презюмується, що особи з таким статусом (як і пенсіонери за віком) можуть займатися оплачуваною роботою. Тому в таблиці представлено й показники рівня пенсійного забезпечення для осіб, які такої можливості не мають.

Межа бідності⁶⁰ — це розрахований Євростатом показник, який показує в грошовому вимірі, скільки грошей потрібно одній людині протягом року для проживання в тій чи іншій країні Євросоюзу. Поріг визначається як 60% середнього еквівалентного наявного доходу всіх домогосподарств. Представлені в таблиці дані отримано зі статистичного звіту про доходи та умови життя (EU-SILC) за **2021 рік**⁶¹. Це найновіші з доступних даних. У випадку України, в таблиці представлено прожитковий мінімум, затверджений ЗУ про держбюджет на 2023 рік.

⁵⁷ Ринок праці 2023: де зараз найбільші зарплати та яких спеціалістів шукають URL:

<https://www.epravda.com.ua/publications/2023/01/25/696322/>

⁵⁸ Продукти, транспорт, житло: як за рік змінилася вартість життя в Україні та сусідніх державах URL:

<https://www.epravda.com.ua/weeklycharts/2023/04/6/698847/>

⁵⁹ Не враховуючи надбавки чи додаткові пенсії, як-от додаткові виплати постраждалим від Чорнобильської катастрофи в Україні.

⁶⁰ *англ.* At risk of poverty threshold

⁶¹ Dochody i warunki życia ludności Polski - raport z badania EU URL: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-warunki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2021,6,15.html>



РАДА: наступне покоління

Дані щодо показника “кошт проживання”, який представлено в передостанньому стовпці таблиці, є неофіційними. Показник ґрунтується на даних журналістських розслідувань, показує в середньому витрати на життя в певній країні та слугує ілюстративним елементом.

РАДА: наступне покоління

Держава	Мінімальна пенсія за віком на місяць	Середня пенсія за віком на місяць	Мінімальна пенсія з огляду на інвалідність на місяць	Пенсія з огляду на інвалідність, пов'язана з повною непрацездатністю (на місяць)	Межа бідності на місяць	Межа бідності на рік	Кошт проживання на місяць
Польща	338,76	590,22	254,08	338,76	414,75	4 977	675,72
Німеччина	608,10	1098	304	608,10	1 247	14 968	2623 ⁶²
Чехія	204, 42	830,68	204, 42	805	531,25	6 375	722,69
Іспанія	721,70	1257	783,10	1.174,70	794,58	9 535	664.4
Україна	57,7	130, 82	28, 73	57,7	64,89	778,68	358,40

Таблиця 1. Порівняльна таблиця пенсійного забезпечення (подано в євро)

⁶² Вказана квота стосується витрат на ведення домогосподарства, яке складається з 1 або кількох осіб.